

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ГОД 1988

ВИЛЬНИУС «МОКСЛАС» 1989

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR—BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1988

VILNIUS

1989

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1988

VILNIUS

1989

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1988 metai

VILNIUS „MOKSLAS“ 1989

MBBK 9(TL)

Li237

Redakcinė kolegija:

Vytautas MERKYS (vyr. redaktorius), Alfonsas EIDINTAS, Vida KNIURAITĖ, Vacys MILIUS, Leonas MULEVICIUS, Rita STRAZDONAITĖ (sekretorė), Tamara TARSILOVA, Adolfas TAUTAVICIUS, Irena VALIKONYTĖ, Regina ŽEPKAITĖ (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Redakcijos adresas:
232600 Vilnius, Kosciuškos 30

Išleista pagal LTSR MA Istorijos instituto užsakymą

L 0503020908—239 Z—89
M 854(08)—89

© LTSR MA Istorijos institutas, 1989

PUBLIKACIJOS

PRANCŪZIJS KARALIAUS KAROLIO VI SVEIKINIMO LAIŠKAS JOGAILAI KRIKŠTO PRIĖMIMO PROGA IR LIETUVOS TARPTAUTINIO PRIPAŽINIMO PROBLEMA

ALVYDAS NIKŽENTAITIS

Lietuvos tarptautinio pripažinimo problema tiesiogiai susijusi su krikščionybės įvedimu. 1387 m. Lietuvos krikštas buvo būtiniausia sąlyga panaikinti politinę valstybės blokadą. Krikščionybės įvedimas Lietuvoje pakirto ideologines vokiečių agresijos į Lietuvą šaknis ir tiesiogiai atvėrė kelią užmegzti ryšiams su Vidurio ir Vakarų Europos šalimis. Tačiau, nepaisant priimto krikšto, Vokiečių ordino agresija į Lietuvą tęsėsi. Kaip ir anksčiau, joje aktyviai dalyvavo kitų šalių feodalų pajėgos. Vadinasi, krikščionybės įvedimas Lietuvoje buvo būtina, bet negarantuojanti tarptautinio pripažinimo sąlyga. Vokiečių ordino ir jo talkininkų iš Vakarų ir Vidurio Europos propagandos šimtmečiais kurtas mitas apie Lietuvą kaip „sacencų valstybę“, kurios valdinius ir ją pačią reikia sunaikinti, tebegyvavo, ir toliau buvo vykdoma kryžiaus žygių į Lietuvą programa. Visgi Lietuvos ir jos valdovų krikšto nutylėti nebuvo įmanoma. Naujai susiklosčiusiomis sąlygomis Lietuva, naudodamasi Lenkijos tarptautiniais kanalais, stengėsi kuo greičiau paskleisti šią žinią. Ją platino ir Lietuvoje pabuvoję ar išgirdę apie ideologinius pokyčius kitų šalių atstovai. Tačiau amžiais kurta Lietuvos stereotipą sugriauti buvo nelengva. Kovą už tarptautinį pripažinimą sunkino Vokiečių ordino propaganda. Tokiomis aplinkybėmis itin reikšmingi pirmieji krikščionybės įvedimo atgarsiai ir šio įvykio recepcija Vakarų Europoje. Tuo aspektu itin svarbus yra Jogailai skirtas krikšto priėmimo proga Prancūzijos karaliaus Karolio VI sveikinimo laiškas, kurį čia ir pateikiame.

Rex Francie regi Polonie super facto Ecclesie... Non valemus condigne gratiarum actiones Regi regum de tanti beneficii vobis collati referre, qui, prout ex relatione dilecti nostri Johannis de Strata¹, militis in religione eximia dominorum Pruscie militantium, didiscimus, personam vestram, una cum quatuor aliis fratribus vestris germanis, tam salubriter, clementer et eleganter et pie visitare dignatus est... Et quia sicut pie credimus, inter cetera que, teste scriptura, Deo accepta censentur, testimonium veritati perhibere, fratrumque et proximorum necessitatibus compati pariterque suffragari non modici fructus, et efficacie salutaris existit, prefati militis,

de regno nostro oriundi, personam utique commendabilem tam in moribus et bone milicie exercicio diuturno quam in fidelitate et astucia famosam et expertam, multisque laboribus milicie, maxime pro fidei orthodoxe defensione frequentius attritam, prout ex ejus status relatione et noticia poteritis agnoscere, serenitati et clementie vestre, super hiis de quibus vobis duxerit supplicandum, recommendamus cordiose cum affectu. Et si que pro vestri vestrorumque regni et subditorum ab ipso domino nostro Jhesu, sicut premititur, in fide conversorum, nos et nostrum regnum et subditos duxeritis requirenda, parati sumus et nos offerimus liberaliter semper pronos. Personam, statum igitur vestrum [sic] de bono semper in melius conservet Altissimus, neophitorum doctor et premiator legitime certantium, usque ad susceptionem brevii sempiterni. Datum Parisius.

Prancūzijos karalius Lenkijos karaliui apie paslaugas bažnyčiai. . .

Negalime dėl tokios jums padarytos geradarystės tinkamai apibūdinti veiksmy viešpaties, kuris teikėsi jūsų asmenį kartu su kitais keturiais tikraisiais broliais šitaip naudingai, maloniai ir dailiai bei pagarbiai aplankyti, kaip [tai] sužinojome iš mums mielo Jono de Stratos, atsidavusių tikėjimui Prūsijos ponų riterio. . . Ir kadangi, kaip dievobaimingai tikime (tarp kita ko, kad šis pasitikėjimas liudijimų tikrove ir pritarimas brolių bei artimųjų reikalams, taip pat [kaip ir] nuomonių vieningumas yra nemaža gerovė ir sveikintinas veiksmas) minėto riterio, kilusio iš mūsų karalystės, asmeniu, ypač priimtiniu geros riterystės darbais, tiek garsiu ir išbandytu ištikimybė bei sumanumu, taip pat riterių žygiais daugiausia ginant tikrąjį tikėjimą nemažai privargusių, kaip iš jo padėties pranešimo bei pažinimo galėsite sužinoti, jūsų šviesybei ir malonybei dėl to, ką jums prašydamas praneš, širdingai siūlome su meile. Ir jei ką dėl jūsų ir jūsiškių karalystės valdinių, atverstų į tikėjimą mūsų viešpaties Jėzaus, kaip [kad] pranešama, laikysite prašytina iš mūsų bei valdinių, esame pasiruošę ir visados dosniai siūlomės pasirengę. Taigi kuo geriau tesaugo jūsų asmenį ir gerovę Aukščiausiasis, teisėtai kovojančių naujakrikščių praturtintojas ir apdovano-tojas iki gaunant amžinąjį gyvenimą. Duota Paryžiuje. . .

Spausdinta iš leidinio: Noël V. La France et la Grand Schisme D'Occident. P., 1896. T. 2. P. 311—312. Ann. 3.

Prancūzijos karaliaus Karolio VI sveikinimo laiškas krikšto priėmimo proga nedatuotas. Skiriasi šiuo klausimu ir tyrinėtojų nuomonės. J. Jakštas, J. Ochmanskis ir juo sekantis A. F. Grabskis laišką datuoja 1386 m.—1387 m. pradžia². Kiek kitos nuomonės laikosi J. Hauzinskis: pritaria minėtų istorikų nuomonei dėl parašymo datos, tačiau mano, jog galutinai laiškas suredaguotas 1388 metais³. Nesunku pastebėti, kad šių dviejų versijų skirtumai minimalūs. Ir vienos, ir kitos hipotezės atstovai savo poziciją argumentuoja tuo, kad Prancūzijos karaliaus laiške neužsimenama apie Lietuvos krikštą (1387 m.), o kalbama tik apie Jogailos ir jo brolių lietuvių krikštą (1386 m.)⁴. Tačiau abiejų prielaidų atstovai negali

atsakyti į keliamą klausimą, kas kreipėsi į Jogailą, jei tuo metu Prancūziją valdė regentai, o ne pats Karolis VI. Siuo atveju situacija nepaaiškėja, laikant, kad kreipimasis buvo naujai suredaguotas 1388 m., t. y. prasidėjus savarankiškam Karolio VI valdymui. Jei tai buvo Prancūziją valdžiusių regentų iniciatyva, tai kas skatino juos atkreipti dėmesį į toli nuo jų interesų esantį Pabaltijį? Vien šitie klausimai verčia naujai pažvelgti į Karolio VI kreipimosi į Jogailą datavimą. Visų pirma atkreiptinas dėmesys į kai kurias laiško detales. Iš jo tiesiogiai išeina, kad po Jogailos ir 4 jo brolių krikšto pas juos buvo atvykusi pasiuntinybė, kuriai priklausė ir Prancūzijos karaliaus informatorius Jonas de Strata. Vadinasi, tuoj po Jogailos ir 4 jo brolių apsikrikštijimo gauta žinia iš karto nebuvo perduota Prancūzijos karaliui. Visam šiam reikalui iširti reikėjo laiko. Kitaip tariant, Prancūzijos karalius Karolis VI į Jono de Stratos pranešimą turėjo reaguoti tuoj pat. Tačiau ne tai svarbiausia. Kreipimosi į Jogailą pabaigoje Karolis VI žada naujai apsikrikštijusiam valdovui, jo karalystei bei valdiniams, „atverstiems į mūsų viešpaties Jėzaus tikėjimą“, visokeriopą pagalbą. Itin įsidėmėtinas pasakymas „atverstiems į mūsų viešpaties Jėzaus tikėjimą“. Negali būti net ir minties, kad čia kalbama apie jau keturis šimtmečius priėmusius krikščionybę lenkus. Tai leistų kelti prielaidą, kad po bendra Jogailos karalystės ir pavaldinių formuluote užšifruota žinia apie visos Lietuvos krikštą. Nereikia stebėtis tuo, kad neminimas Lietuvos vardas. XIV a., kaip, beje, ir XV a., daugeliui Vakarų Europos šalių Lietuva buvo terra incognita, tad jos vardo galėjo ir nežinoti arba netgi ir žinodami neminėti XIV a. šaltiniai. Pagaliau iš Prancūzijos karaliaus Karolio VI laiško akivaizdžiai matyti, kad šiam monarchui rūpėjo apsikrikštijęs karalius su tauta, bet jam buvo visiškai nesvarbu, kas ta tauta.

Iškelta prielaida, kad visgi Prancūzijos karalius kalba ir apie Lietuvos krikštą, leidžia naujai datuoti Karolio VI sveikinimą Jogailai. Labiausiai tikėtinas laiško parašymo laikas — 1388 metais. Kaip tik nuo tada Karolis VI pradėjo savarankiškai valdyti šalį, ir tuo metu Lietuvos krikštas dar nebuvo praradęs aktualumo.

Laiško datos patikslinimas dar neišsprendžia problemos dėl kreipimosi motyvų. Atsakymo į šį klausimą reikėtų ieškoti artimiausioje Prancūzijos karaliaus Karolio VI aplinkoje, kuri vienaip ar kitaip galėjo lemti sveikinimo atsiradimą. Vienu iš tokių Karoliui VI artimų žmonių buvo Pilypas de Mezjeras — jo auklėtojas ir globėjas. Kaip yra spėjama, 1364 m. jis lankėsi Prūsijoje ir kelionės įspūdžius, tarp jų ir pasakojimus apie Lietuvą, užrašė traktate „Senonojo maldininko sapnas“ (*Le songe du vieil pèlerin*)⁵. Beje, šiame traktate paminėtas ir Jogailos bei 4 jo brolių kartu su visa Lietuva krikštas. Gerai yra žinomas ir viso šio traktato, kaip ir pagrindinės Pilypo de Mezjero veiklos, tikslas — organizuoti kryžiaus žygį į Šventąją žemę⁶. Tai leidžia paaiškinti ne tik Pilypo de Mezjero džiaugsmą ir domėjimąsi Lietuvos krikštu, bet ir akivaizdžiai matyti tokios reakcijos motyvus. Priėmusią krikštą Lietuvą Pilypas de Mezjeras įjungia į krikščioniškąjį pasaulį; kartu praplečiama jo pla-

nuojamo utopinio kryžiaus žygio bazė. Šie duomenys akivaizdžiai rodo minėto politikos susidomėjimą Lietuvos krikštu ir leidžia tvirtinti, kad šį žingsnį jis aiškiai laikė sveikintinu. Palanki Pilypo de Mezjero pozicija Lietuvos krikšto atžvilgiu dar neduoda pagrindo manyti, kad jo veikiamas tokią pat poziciją užėmė ir Karolis VI. Būtina atsakyti į klausimą, ar buvo koks ryšys tarp šių dviejų asmenų. Tai, kad Pilypas de Mezjeras buvo Karolio VI auklėtoju, leidžia klausimą kelti bent teoriškai. Tam tikrus, nors ir netiesioginius, šių asmenų ryšius rodo laiško teksto sugretinimas su Pilypo de Mezjero traktato dalimi, mininčia Lietuvos krikštą. Kaip jau yra pastebėjęs ne vienas tyrinėtojas⁷, svarbiausia jos informacija sutampa. Tiek Pilypas de Mezjeras, tiek Prancūzijos karalius Karolis VI mini krikštą priėmus Jogailą ir 4 jo brolius. Laikydami, kad, kalbėdamas apie atverstus valdinius, Karolis VI turi omenyje lietuvių krikštą, turėtume identišką dviejų šaltinių tekstą. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ši Pilypo de Mezjero teksto dalis parašyta 1388—1389 m.⁸, t. y. visiškai sutampa su spėjama Prancūzijos karaliaus laiško parašymo data. Tam tikrą Pilypo de Mezjero įtaką Prancūzijos karaliaus Karolio VI sveikinimo laišku atsirasiti yra pastebėjęs J. Hauzinskis⁹. Jis atkreipė dėmesį į glaudžius Celesčių ordino, kurio vienuolyne nuo 1380 m. gyveno Pilypas de Mezjeras, ryšius su karališkąja kanceliarija¹⁰. Šio tyrinėtojo nuomone, pasinaudodamas jais, Pilypas de Mezjeras galėjo turėti tam tikrą įtaką laiško redakcijai. Sutinkant su svarbiausia J. Hauzinskio mintimi dėl tam tikros Pilypo de Mezjero reikšmės šiam laišku atsirasiti, sunku įsivaizduoti, kaip be tiesioginių ryšių su karaliumi galima veikti laiško redakciją. Laikantis šios istoriko nuomonės, nepaaiškinamas ir pagrindinis laiško atsiradimo motyvas. Kartu aptarti duomenys, tiesa, labai hipotetiškai leistų kelti prielaidą, kad lemiamą vaidmenį paskatinant Karolį VI siųsti sveikinimo laišką Jogailai turėjo buvęs jo auklėtojas Pilypas de Mezjeras ar jo inspiruotas žmogus iš artimiausios karaliaus aplinkos.

Karolio VI laiškas buvo pirmasis Jogailos, o kartu ir tam tikru mastu Lietuvos tarptautinio pripažinimo Vakarų Europoje atvejis. Lietuvos diplomatijos, padedant lenkams, dar laukė ilga ir sunki kova už naujo požiūrio į Lietuvą sudarymą. 1388 m. Prancūzijos karaliaus Karolio VI laiškas buvo tik pirmasis tokio masto laimėjimas. Kita vertus, šis kreipimasis parodė europinės to meto krikšto koncepcijos gyvybingumą. Į Jogailą kreipiamasi neatsitiktinai, būtent jis, Lenkijos karalius, laikomas lietuvių krikštytoju. Kaip tik šis faktas ir pabrėžiamas Prancūzijos karaliaus Karolio VI sveikinime; pati Lietuvos valstybė paliekama antrame plane.

¹ Jonas de Strata — Vokiečių ordino riteris, dalyvavo karo veiksmuose prieš Lietuvą 1372, 1382, 1384 ir 1389 m.; dar minimas 1393 m. // *Scriptores rerum prussicarum*. Leipzig, 1863. Bd. 2. S. 572, 612, 630, 636; Hauzinskis J. *Polska w Le sange du vieil pèlerin Filipa de Mézières* // *Roczniki historyczne*. 1973. T. 39. S. 116. Uw. 54 (spėjama jį buvus Bartos prefektu).

² Jakštas J. *Das Baltikum in der Kreuzzugsbewegung des 14 Jhs.* // *Commentationes Balticae*. 1959. T. 6/7, 3. S. 172; Ochmański J. [Rec.: Jakš-

tas J. Das Baltikum in der Kreuzzugsbewegung des 14. Jhs.] // *Studia Źródloznawcze*. 1963. T. 8. S. 201; Grabski A. F. *Polska w opiniach Europy zachodniej XIV—XV w.* W-wa, 1968. S. 209.

³ Hauziński J. *Op. cit.* P. 116—117.

⁴ Źr. 2, 3 iśn.

⁵ Kiparsky V. *Phillipe de Mézières sur les rives de la Baltique* // *Neu-philologischen Mitteilungen*. 1940. Bd. 41. S. 65; Iorga N. *Phillipe de Mézières et la Croissadu an XIV s. P.*, 1896. P. 167; Jakštas J. *Op. cit.* P. 161—162.

⁶ Jakštas J. *Op. cit.* P. 161.

⁷ Plg. 2, 3 iśn.

⁸ Hauziński J. *Op. cit.* P. 117.

⁹ *Ten pat.* P. 116—117.

¹⁰ *Ten pat.*; Tessier G. *Diplomatique royale française*. P., 1962. P. 186.